॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके अष्टमः प्रपाठकः ॥

साङ्ग्रहण्येष्ट्या यजते। इमाञ्जनताꣳ सङ्गृह्णानीति। द्वादशारत्नी रशना भवति। द्वादश मासाः संवथ्सरः। संवथ्सरमेवाव रुन्धे। मौञ्जी भवति। ऊर्ग्वै मुञ्जाः। ऊर्जमेवाव रुन्धे। चित्रा नक्षत्रं भवति। चित्रं वा एतत्कर्म॥१॥

यदश्वमेधः समृद्ध्यै। पुण्यनाम देवयजनमध्यवस्यति। पुण्यामेव तेन कीर्तिमभि जयति। अपदातीनृत्विजः समावहन्त्या सुब्रह्मण्यायाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। केशश्मश्रु वपते। नखानि नि कृन्तते। दतो धावते। स्नाति। अहतं वासः परिधत्ते। पाप्मनोऽपहत्यै। वाचं यत्वोप वसति। सुवर्गस्य लोकस्य गुप्त्यै। रात्रिं जागरयन्त आसते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥२॥

कर्म धत्ते पञ्च च॥ [१]

चतुष्टय्य आपो भवन्ति। चतुः शफो वा अश्वः प्राजापत्यः समृद्ध्यै। ता दिग्भ्यः समाभृता भवन्ति। दिक्षु वा आपः। अन्नं वा आपः। अद्भ्यो वा अन्नं जायते। यदेवाद्भ्योऽन्नं जायते। तदव रुन्धे। तासु ब्रह्मौदनं पचति। रेत एव तद्दधाति॥३॥

चतुः शरावो भवति। दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति। उभयतोरुक्मौ

भवतः। उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति। उद्धरति शृतत्वाय। सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय। चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति। दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। चत्वारि हिरण्यानि ददाति। दिशामेव ज्योतीꣳष्यव रुन्धे॥४॥

यदाज्यमुच्छिष्यते। तस्मिन्नशनान्युनत्ति। प्रजापतिर्वा ओदनः। रेत आज्यम्। यदाज्ये रशनान्युनत्ति। प्रजापतिमेव रेतसा समर्धयति। दर्भमयी रशना भवति। बहु वा एष कुचरो मेध्यमुपगच्छति। यदश्वः। पवित्रं वै दर्भाः॥५॥

यद्दर्भमयी रशना भवति। पुनात्येवैनम्। पूतमेनं मेध्यमालभते। अश्वस्य वा आलब्धस्य महिमोदक्रामत्। स महर्त्विजः प्राविशत्। तन्महर्त्विजां महर्त्विक्त्वम्। यन्महर्त्विजः प्राश्नन्ति। महिमानमेवास्मिन्तद्दधति। अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्। तथ्सुवर्णꣳ हिरण्यमभवत्। यथ्सुवर्णꣳ हिरण्यं ददाति। रेत एव तद्दधाति। ओदने ददाति। रेतो वा ओदनः। रेतो हिरण्यम्। रेतसैवास्मिन्रेतो दधाति॥६॥

दधाति रुन्धे दर्भा अभवथ्यद् च॥ [२]

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वं मेध्यं बध्नाति। आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यः प्रतिप्रोच्य। न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। यदाह। ब्रह्मन्नश्वं मेध्यं भन्थ्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासमिति। ब्रह्म वै

ब्रह्मा। ब्रह्मण एव देवेभ्यः प्रजापतये प्रतिप्रोच्याश्वं मेध्यं बध्नाति॥७॥

न देवताभ्य आ वृश्च्यते। वसीयान्भवति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह। अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै। व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य। यदयजुष्केण क्रियते। इमामगृभ्णन्रशनामृतस्येत्यधि वदति यजुष्कृत्यै। यज्ञस्य समृद्ध्यै॥८॥

तदाहुः। द्वादशारत्नी रशना कर्तव्या(३) त्रयोदशारत्नी(३)-रिति। ऋषभो वा एष ऋतूनाम्। यथ्संवथ्सरः। तस्य त्रयोदशो मासो विष्टपम्। ऋषभ एष यज्ञानाम्। यदश्वमेधः। यथा वा ऋषभस्य विष्टपम्। एवमेतस्य विष्टपम्। त्रयोदशमरत्निꣳ रशनायामुपा दधाति॥९॥

यथर्षभस्य विष्टपꣳ सꣳस्करोति। तादृगेव तत्। पूर्व आयुषि विदथेषु कव्येत्याह। आयुरेवास्मिन्दधाति। तया देवाः सुतमा बभूवुरित्याह। भूतिमेवोपावर्तते। ऋतस्य सामन्थ्सरमारपन्तीत्याह। सत्यं वा ऋतम्। सत्येनैवैनमृतेनारभते। अभिधा असीत्याह॥१०॥

तस्मादश्वमेधयाजी सर्वाणि भूतान्यभि भवति। भुवनमसीत्याह। भूमानमेवोपैति। यन्ताऽसीत्याह। यन्तारमेवैनं करोति। धर्ताऽसीत्याह। धर्तारमेवैनं करोति।

सोऽग्निं वैश्वानरमित्याह। अग्नावेवैनं वैश्वानरे जुहोति। सप्रथसमित्याह॥११॥

प्रजयैवैनं पशुभिः प्रथयति। स्वाहाकृत इत्याह। होम एवास्यैषः। पृथिव्यामित्याह। अस्यामेवैनं प्रतिष्ठापयति। यन्ता राड्यन्ताऽसि यमनो धर्ताऽसि धरुण इत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वेत्याह। आमेवैतामाशास्ते। स्वगा त्वा देवेभ्य इत्याह। देवेभ्य एवैनꣳ स्वगा करोति। स्वाहा त्वा प्रजापतय इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। यस्या एव देवताया आलभ्यते। तयैवैनꣳ समर्धयति॥१२॥

बभ्राति समृद्ध्या उपादधात्यसीत्याह सप्रथसमित्याह देवेभ्य इत्याह पश्च च॥ [३]

यः पितुरनुजायाः पुत्रः। स पुरस्तान्नयति। यो मातुरनुजायाः पुत्रः। स पश्चान्नयति। विष्वञ्चमेवास्मात्पाप्मानं विवृहतः। यो अर्वन्तं जिघाꣳसति तमभ्यमीति वरुण इति श्वानं चतुरक्षं प्रसौति। परो मर्तः परः श्वेति शुनश्चतुरक्षस्य प्रहन्ति। श्वेव वै पाप्मा भ्रातृव्यः। पाप्मानमेवास्य भ्रातृव्यꣳ हन्ति। सैध्रकं मुसलं भवति॥१३॥

कर्मकर्मैवास्मै साधयति। पौꣳश्चलेयो हन्ति। पुꣳश्चल्वां वै देवाः शुचं न्यदधुः। शुचैवास्य शुचꣳ हन्ति। पाप्मा वा एतमीफ्सतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति। अश्वस्याधस्पदमुपास्यति। वज्री वा अश्वः प्राजापत्यः।

वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमवक्रामति। दक्षिणाऽप प्लावयति॥१४॥

पाप्मानमेवास्माच्छमलमप प्लावयति। ऐषीक उदूहो भवति। आयुर्वा इषीकाः। आयुरेवास्मिन्दधति। अमृतं वा इषीकाः। अमृतमेवास्मिन्दधति। वेतसशाखोपसम्बद्धा भवति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः। स्वादेवैनं योनेर्निर्मिमीते। पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभ्युदूहति। पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतं दधाति। अहं च त्वं च वृत्रहन्निति ब्रह्मा यजमानस्य हस्तं गृह्णाति। ब्रह्मक्षत्रे एव सन्दधाति। अभिक्रत्वेन्द्र भूरध्वन्नित्यध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभिजित्यै॥१५॥

भवति प्लावयति मिमीते पश्चं च॥ [४]

चत्वार ऋत्विजः समुक्षन्ति। आभ्य एवैनं चतसृभ्यो दिग्भ्योऽभि समीरयन्ति। शतेन राजपुत्रैः सहाध्वर्युः। पुरस्तात्प्रत्यङ्तिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयꣳ राजा वृत्रं वध्यादिति। राज्यं वा अध्वर्युः। क्षत्रꣳ राजपुत्रः। राज्येनैवास्मिन्क्षत्रं दधाति। शतेनाराजभिरुग्रैः सह ब्रह्मा॥१६॥

दक्षिणत उदङ्तिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयꣳ राजाऽप्रतिधृष्योऽस्त्विति। बलं वै ब्रह्मा। बलमराजोग्रः। बलेनैवास्मिन्बलं दधाति। शतेन सूतग्रामणिभिः सह होता। पश्चात्प्राङ्तिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयꣳ राजा-

ऽस्यै विशः॥१७॥

बहुग्वै बह्वश्वायै बह्वजाविकायै। बहुव्रीहियवायै बहुमाषतिलायै। बहुहिरण्यायै बहुहस्तिकायै। बहुदासपूरुषायै रयिमत्यै पुष्टिमत्यै। बहुरायस्पोषायै राजास्त्विति। भूमा वै होता। भूमा सूतग्रामण्यः। भूम्नैवास्मिन्भूमानं दधाति। शतेन क्षत्तसङ्ग्रहीतृभिः सहोद्गाता। उत्तरतो दक्षिणा तिष्ठन्प्रोक्षति॥१८॥

अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयꣳ राजा सर्वमायुरेत्विति। आयुर्वा उद्गाता। आयुः क्षत्तसङ्ग्रहीतारः। आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति। शतꣳशतं भवन्ति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। चतुः शता भवन्ति। चतस्रो दिशः। दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति॥१९॥

ब्रह्मा विश उक्षति दिश एकं च॥ [५]

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एवं वा एतदश्वस्य स्कन्दति। यन्निक्तमनालब्धमुथ्सृजन्ति। यथ्स्तोक्या अन्वाह। सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नꣳ हि तत्। यद्धुतस्य स्कन्दति। सहस्रमन्वाह। सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

यत्परिमिता अनुब्रूयात्। परिमितमव रुन्धीत। अपरिमिता अन्वाह। अपरिमितः सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। स्तोक्या जुहोति। या एव वर्ष्या आपः। ता अव

रुन्धे। अस्यां जुहोति। इयं वा अग्निर्वैश्वानरः॥२१॥

अस्यामेवैनाः प्रतिष्ठापयति। उवाच ह प्रजापतिः। स्तोक्यासु वा अहमश्वमेधꣳ सꣳस्थापयामि। तेन ततः सꣳस्थितेन चरामीति। अग्नये स्वाहेत्याह। अग्नय एवैनं जुहोति। सोमाय स्वाहेत्याह। सोमायैवैनं जुहोति। सवित्रे स्वाहेत्याह। सवित्र एवैनं जुहोति॥२२॥

सरस्वत्यै स्वाहेत्याह। सरस्वत्या एवैनं जुहोति। पूष्णे स्वाहेत्याह। पूष्ण एवैनं जुहोति। बृहस्पतये स्वाहेत्याह। बृहस्पतय एवैनं जुहोति। अपां मोदाय स्वाहेत्याह। अद्भ्य एवैनं जुहोति। वायवे स्वाहेत्याह। वायव एवैनं जुहोति॥२३॥

मित्राय स्वाहेत्याह। मित्रायैवैनं जुहोति। वरुणाय स्वाहेत्याह। वरुणायैवैनं जुहोति। एताभ्य एवैनं देवताभ्यो जुहोति। दशदश सम्पादं जुहोति। दशाक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते। यः परांचीराहुतीर्जुहोति। पुनः पुनरभ्यावर्तं जुहोति। अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति। एताꣳ ह वाव सोऽश्वमेधस्य सꣳस्थितिमुवाचास्कन्दाय। अस्कन्नꣳ हि तत्। यद्यज्ञस्य सꣳस्थितस्य स्कन्दति॥२४॥

अभिजित्यै वैश्वानरः संवित्र एवैनं जुहोति वायव एवैनं जुहोति च्यवते षट् च॥ [६]

प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॒ प्रोक्षा॒मीति॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यङ्ति॑ष्ठ॒न्प्रोक्ष॑ति। प्र॒जाप॑तिर्वै दे॒वाना॑मन्ना॒दो वी॒र्या॑वान्। अ॒न्नाद्य॑मे॒वास्मि॑न्वी॒र्यं॑ दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नाम॑न्ना॒दो वी॒र्या॑वत्तमः। इ॒न्द्रा॒ग्निभ्यां॒ त्वेति॑ दक्षिण॒तः। इ॒न्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॒मोजि॑ष्ठौ॒ बलि॑ष्ठौ। ओज॑ ए॒वास्मि॒न्बलं॑ दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नामोजि॑ष्ठो॒ बलि॑ष्ठः। वा॒यवे॒ त्वेति॑ प॒श्चात्। वा॒युर्वै दे॒वाना॑मा॒शुः सा॑रसा॒रित॑मः॥२५॥

ज॒वमे॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नामा॒शुः सा॑रसा॒रित॑मः। विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॒ इत्यु॑त्तर॒तः। विश्वे॒ वै दे॒वा दे॒वाना॑ं यश॒स्वित॑माः। यश॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नां य॑श॒स्वित॑मः। दे॒वेभ्य॒स्त्वेत्य॒धस्ता॑त्। दे॒वा वै दे॒वाना॒मप॑चिततमाः। अप॑चितिमे॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नामप॑चिततमः॥२६॥

सर्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॒ इत्यु॒परि॑ष्टात्। सर्वे॒ वै दे॒वास्त्विषि॑मन्तो हर॒स्विनः॑। त्विषि॑मे॒वास्मि॒न् हरो॑ दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशू॒नां त्विषि॑मान् हर॒स्वित॑मः। दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वेत्या॑ह। ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॒ प्रोक्ष॑ति। स॒ते त्वाऽस॑ते त्वा॒ऽद्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्य॒ इत्या॑ह। तस्मा॑दश्वमेधया॒जिन॒ः सर्वा॑णि भू॒तान्युप॑जीवन्ति। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। यत्प्रा॑जाप॒त्योऽश्वः॑।

अथ॒ कस्मा॑देनम॒न्याभ्यो॑ दे॒वता॒भ्योऽपि॒ प्रोक्ष॒तीति॑। अश्वे॒ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ अ॒न्वाय॑त्ताः। तं यद्विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्य॒ इति॑ प्रो॒क्षति॑। दे॒वता॑ ए॒वास्मि॑न्न॒न्वा या॑तयति। तस्मा॒दश्वे॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ अ॒न्वाय॑त्ताः॥२७॥

सा॒र॒सा॒रि॒तो॒ऽपचिततमः प्राजापत्योऽश्वः पञ्च च॥ [७]

यथा॒ वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॒ स्कन्द॑ति। ए॒वं वा ए॒तदश्व॑स्य स्कन्दति। यत्प्रोक्षि॑त॒मना॑लब्धमुथ्सृ॒जन्ति॑। यद॑श्वचरि॒तानि॑ जु॒होति॑। स॒र्व॒हुत॑मे॒वैन॑ं करो॒त्यस्क॑न्दाय। अस्क॑न्न॒ꣳ हि तत्। यद्धु॒तस्य॒ स्कन्द॑ति। ई॒ङ्का॒राय॒ स्वाहेङ्कृ॑ताय॒ स्वाहेत्या॑ह। ए॒तानि॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑। च॒रि॒तैरे॒वैन॒ꣳ सम॑र्धयति॥२८॥

तदा॑हुः। अना॑हुतयो॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑। नैता हो॑त॒व्या॑ इति॑। अथो॒ खल्वा॑हुः। हो॒त॒व्या॑ ए॒व। अत्र॒ वावैवं वि॒द्वान॑श्वमे॒धꣳ सꣳस्था॑पयति। यद॑श्वचरि॒तानि॑ जु॒होति॑। तस्मा॑द्धोत॒व्या॑ इति॑। ब॒हि॒र्धा वा ए॑नमे॒तदा॒यत॑नाद्दधाति। भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयति॥२९॥

यस्या॑नायत॒ने॑ऽन्यत्रा॒ग्नेराहु॑तीर्जु॒होति॑। सा॒वि॒त्रि॒या इष्ट्या॑ः पु॒रस्ता॑थ्स्विष्ट॒कृत॑ः। आ॒ह॒व॒नीये॑ऽश्वचरि॒तानि॑ जुहोति। आ॒यत॑न ए॒वास्याऽऽहु॑तीर्जु॒होति। नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यं जनयति। तदा॑हुः। य॒ज्ञ॒मु॒खेय॑ज्ञमुखे होत॒व्या॑ः। य॒ज्ञस्य॒ क्लृप्त्यै॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या॒ इति॑। अथो॒ खल्वा॑हुः॥३०॥

यद्य॑ज्ञमु॒खेय॑ज्ञमुखे जुहु॒यात्। प॒शुभि॒र्यज॑मानं॒ व्य॑र्धयेत्।

अव॑ सुव॒र्गाल्लो॒कात्प॑द्येत। पापी॑यान्थ्स्या॒दिति॑। स॒कृदे॒व हो॑त॒व्याः॑। न यज॑मानं प॒शुभि॒र्व्य॑र्धयति। अ॒भि सु॑व॒र्गं लो॒कं ज॑यति। न पापी॑यान्भवति। अ॒ष्टाच॑त्वारिꣳशतमश्वरू॒पाणि॑ जुहोति। अ॒ष्टाच॑त्वारिꣳशदक्षरा॒ जग॑ती। जाग॒तोऽश्वः॑ प्राजाप॒त्यः समृ॑द्ध्यै। एक॒मति॑रिक्तं जुहोति। तस्मा॒देकः॑ प्र॒जास्वर्धु॑कः॥३१॥

अ॒र्ध॒य॒ति॒ जु॒न॒य॒ति॒ खल्वा॑हुर्ज॒गती॒ त्रीणि॑ च॥ [८]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्रेत्या॑ह। इ॒यं वै मा॒ता। अ॒सौ पि॒ता। आ॒भ्याम॒वैनं॒ परि॑ददाति। अश्वो॑ऽसि॒ हयो॒ऽसीत्या॑ह। शास्त्ये॒वैन॑मे॒तत्। तस्मा॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते। अत्यो॒ऽसीत्या॑ह। तस्मा॒दश्वः॒ सर्वा॑न्प॒शूनत्ये॑ति। तस्मा॒दश्वः॒ सर्वे॑षां पशू॒नाꣳ श्रैष्ठ्यं॑ गच्छति॥३२॥

प्र यशः॒ श्रैष्ठ्य॑माप्नोति। य ए॒वं वेद॑। नरो॒ऽस्यर्वा॑ऽसि॒ सप्ति॑रसि वा॒ज्य॑सीत्या॑ह। रू॒पमे॒वास्ये॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे। ययु॒र्नामा॒सीत्या॑ह। ए॒तद्वा अश्व॑स्य प्रि॒यं ना॑म॒धेयम्॑। प्रि॒येणै॒वैनं॑ नाम॒धेये॑ना॒भि व॑दति। तस्मा॒दप्या॑मि॒त्रौ स॒ङ्गत्य॑। नाम्ना॒ चेद्ध्वये॑ते। मि॒त्रमे॒व भ॑वतः॥३३॥

आ॒दि॒त्याना॒ं पत्वाऽन्वि॒हीत्या॑ह। आ॒दि॒त्याने॒वैनं॑ गमयति। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ स्वाहे॑न्द्रा॒ग्निभ्या॒मिति॑ पूर्वहो॒मां जु॑होति। पूर्व॑ ए॒व द्वि॒षन्तं॒ भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति। भूर॑सि भु॒वे त्वा॒ भव्या॑य त्वा भविष्य॒ते त्वेत्युथ्सृ॑जति सर्व॒त्वाय॑। देवा॑ आशापाला ए॒तं

देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्याह। शतं वै तल्प्या राजपुत्रा देवा आशापालाः। तेभ्य एवैनं परि ददाति। ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतं गन्तोः। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेति चतसृषु पथ्सु जुहोति॥३४॥

एता वा अश्वस्य बन्धनम्। ताभिरेवैनं बध्नाति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनमा गच्छति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनं न जहाति। राष्ट्रं वा अश्वमेधः। राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते। येऽश्वं मेध्यꣳ रक्षन्ति। तेषां य उदृचं गच्छन्ति। राष्ट्रादेव ते राष्ट्रं गच्छन्ति। अथ य उदृचं न गच्छन्ति॥३५॥

राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते। परा वा एष सिच्यते। योऽबलोऽश्वमेधेन यजते। यदमित्रा अश्वं विन्देरन्। हन्येतास्य यज्ञः। चतुः शता रक्षन्ति। यज्ञस्याघाताय। अथान्यमानीय प्रोक्षेयुः। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥३६॥

गच्छति भवतः पथ्सु जुहोति न गच्छन्ति नव च॥ [९]

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति। स तपोऽतप्यत। तस्य तेपानस्य। सप्तात्मनो देवता उदक्रामन्। सा दीक्षाऽभवत्। स एतानि वैश्वदेवान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्। तैर्वै स दीक्षामवारुन्ध। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। दीक्षामेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे॥३७॥

सप्त जुहोति। सप्त हि ता देवता उदक्रामन्। अन्वहं जुहोति।

अ॒न्व॒हमे॒व दी॒क्षामव॑ रुन्धे। त्रीणि॑ वैश्वदे॒वानि॑ जुहोति। च॒त्वार्यौ॑द्गह॒णानि॑। स॒प्त सम्प॑द्यन्ते। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षामव॑ रुन्धे॥ ३८॥

एक॑वि ५ शतिं वैश्वदे॒वानि॑ जुहोति। एक॑वि ५ शति॒र्वै दे॑वलो॒काः। द्वाद॑श॒ मासाः॒ पञ्च॒र्तवः॑। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दि॒त्य ए॑कवि॒ ५ शः। ए॒ष सु॑व॒र्गो लो॒कः। तद्दैव्य॑ क्ष॒त्रम्। सा श्रीः। तद्ब्रध्नस्य॑ वि॒ष्टपम्॑। तथ्स्वाराज्यमुच्यते॥ ३९॥

त्रि॒ ५ शत॑मौद्गह॒णानि॑ जुहोति। त्रि॒ ५ शद॑क्षरा वि॒राट्। अन्न॑ वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे। त्रे॒धा वि॒भज्य॑ दे॒वता॑ जुहोति। त्र्या॑वृतो॒ वै दे॒वाः। त्र्या॑वृत इ॒मे लो॒काः। ए॒षां लो॒कानामा॒प्त्यै। ए॒षां लो॒कानां॒ कृत्यै। अप॒ वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॥ ४०॥

यो दी॒क्षाम॑तिरे॒चय॑ति। स॒प्ताहं॒ प्रच॑रन्ति। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षामव॑ रुन्धे। पू॒र्णा॒हु॒तिमु॑त्त॒मां जु॑होति। सर्वं॒ वै पू॑र्णाहु॒तिः। सर्व॑मे॒वाप्नो॑ति। अथो॑ इ॒यं वै पू॑र्णाहु॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठति॥ ४१॥

रु॒न्धे॒ प्रा॒णान्दी॒क्षामव॑ रुन्ध उच्यते क्रामन्ति तिष्ठति॥ [१०]

प्र॒जाप॑तिरश्वमे॒धम॑सृजत। त ५ सृ॒ष्टं न किञ्च॒नोद॑यच्छत्। तं वै॑श्वदे॒वान्ये॒वोद॑यच्छन्। यद्वै॑श्वदे॒वानि॑ जु॒होति॑। य॒ज्ञस्योद्य॑त्यै। स्वाहा॒ऽऽधिमाधी॑ताय॒ स्वाहा॑। स्वाहाऽधी॑तं॒ मन॑से॒ स्वाहा॑। स्वाहा॒ मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। काय॒ स्वाहा॒ कस्मै॒

स्वाहा॑ कत॒मस्मै॒ स्वाहेति॑ प्राजाप॒त्ये मुख्ये॑ भवतः। प्र॒जाप॑तिमुखाभिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भि॒रुद्य॑च्छते॥४२॥

अदि॑त्यै॒ स्वाहाऽदि॑त्यै म॒ह्यै स्वाहाऽदि॑त्यै सुमृडी॒कायै॒ स्वाहेत्या॑ह। इ॒यं वा अदि॑तिः। अ॒स्या ए॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठायोद्य॑च्छते। सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै बृह॒त्यै स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै पाव॒कायै॒ स्वाहेत्या॑ह। वाग्वै सर॑स्वती। वा॒चैवैन॒मुद्य॑च्छते। पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्या॑य॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒ स्वाहेत्या॑ह। प॒शवो॒ वै पू॒षा। प॒शुभि॑रे॒वैन॒मुद्य॑च्छते। त्वष्ट्रे॒ स्वाहा॒ त्वष्ट्रे॑ तु॒रीपा॑य॒ स्वाहा॒ त्वष्ट्रे॑ पुरु॒रूपा॑य॒ स्वाहेत्या॑ह। त्वष्टा॒ वै प॑शू॒नां मि॑थु॒नाना॑ꣳ रूप॒कृत्। रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति। अथो॑ रू॒पैरे॒वैन॒मुद्य॑च्छते। विष्ण॑वे॒ स्वाहा॒ विष्ण॑वे निखुर्य॒पाय॒ स्वाहा॒ विष्ण॑वे निभूय॒पाय॒ स्वाहेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑। य॒ज्ञायै॒वैन॒मुद्य॑च्छते। पू॒र्णा॒हु॒तिमु॑त्त॒मां जु॑होति। प्रत्युत्त॑ब्ध्यै सय॒त्वाय॑॥४३॥

य॒च्छते॒ पु॒रु॒रूपा॑य॒ स्वाहेत्या॑हा॒ष्टौ च॑॥ [११]

सा॒वि॒त्रम॒ष्टाक॑पालं प्रा॒तर्निर्व॑पति। अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री। गा॒य॒त्रं प्रा॑तः सव॒नम्। प्रा॒तः॒ स॒व॒नादे॒वैनं॑ गायत्रि॒याश्छन्द॒सोऽधि॒ निर्मि॑मीते। अथो॑ प्रातः सव॒नमे॒व तेनाऽऽप्नोति। गा॒य॒त्रीं छन्दः॑। स॒वि॒त्रे प्र॑सवि॒त्र एका॑दशकपालं म॒ध्यन्दि॑ने। एका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुप्। त्रैष्टु॑भं॒ माध्यं॑ दिन॒ꣳ सव॑नम्। माध्यं॑ दिनादे॒वैन॒ꣳ सव॑नात्त्रि॒ष्टुभ॒श्छन्द॒सोऽधि॒ निर्मि॑मीते॥४४॥

अथो॒ माध्यं॑ दिनमे॒व सव॑नं॒ तेना॑ऽऽप्नोति। त्रि॒ष्टुभं॒ छन्दः॑। स॒वि॒त्र आ॑सवि॒त्रे द्वाद॑शकपालमपरा॒ह्णे। द्वाद॑शाक्षरा॒ जग॑ती। जाग॑तं तृतीयसव॒नम्। तृ॒ती॒य॒स॒व॒नादे॒वैनं॒ जग॑त्या॒श्छन्द॒सोऽधि॒ निर्मि॑मीते। अथो॑ तृतीयसव॒नमे॒व तेना॑ऽऽप्नोति। जग॑तीं॒ छन्दः॑। ई॒श्व॒रो वा अश्वः॒ प्रमु॑क्तः॒ परां॑ परा॒वतं॒ गन्तो॑ः। इ॒ह धृति॒ः स्वाहे॒ह विधृ॑ति॒ः स्वाहे॒ह रन्ति॒ः स्वाहे॒ह रम॑ति॒ः स्वाहेति॒ चत॑स्र॒ आहु॑तीर्जुहोति॥४५॥

चत॑स्रो॒ दिशः॑। दि॒ग्भिरे॒वैनं॒ परि॑गृह्णाति। आश्व॑त्थो व्र॒जो भ॑वति। प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत। अश्वो॑ रू॒पं कृ॒त्वा। सो॑ऽश्व॒त्थे स॑वथ्स॒रम॑तिष्ठत्। तद॑श्व॒त्थस्या॑श्वत्थ॒त्वम्। यदाश्व॑त्थो व्र॒जो भव॑ति। स्व ए॒वैनं॒ योनौ॒ प्रति॑ष्ठापयति॥४६॥

त्रि॒ष्टुभ॒श्छन्द॒सोऽधि॒ निर्मि॑मीते जुहोति॒ नव॑ च॥ [१२]

आ ब्रह्म॑न्ब्राह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी जा॑यता॒मित्या॑ह। ब्रा॒ह्म॒ण ए॒व ब्र॑ह्मवर्च॒सं द॑धाति। तस्मा॑त्पु॒रा ब्रा॑ह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒स्य॑जायत। आऽस्मिन्रा॒ष्ट्रे रा॑ज॒न्य॑ इष॒व्यः॑ शूरो॑ महार॒थो जा॑यता॒मित्या॑ह। रा॒ज॒न्य॑ ए॒व शौ॒र्यं म॑हि॒मानं॑ दधाति। तस्मा॑त्पु॒रा रा॑ज॒न्य॑ इष॒व्यः॑ शूरो॑ महार॒थो॑ऽजायत। दोग्ध्री॑ धे॒नुरित्या॑ह। धे॒न्वामे॒व पयो॑ दधाति। तस्मा॑त्पु॒रा दोग्ध्री॑ धे॒नुर॑जायत। वोढा॑ऽन॒ड्वानित्या॑ह॥४७॥

अ॒न॒डुह्ये॒व वी॒र्यं॑ दधाति। तस्मा॑त्पु॒रा वोढा॑ऽन॒ड्वान॑जायत। आ॒शुः सप्ति॒रित्या॑ह। अश्व॑ ए॒व ज॒वं द॑धाति। तस्मा॑त्पु॒रा-

ऽऽशुरश्वोऽजायत। पुरन्धिर्योषित्याह। योषित्येव रूपं दधाति। तस्माथ्स्त्री युवतिः प्रिया भावुका। जिष्णू रथेष्ठा इत्याह। आ ह वै तत्र जिष्णू रथेष्ठा जायते॥४८॥

यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। सभेयो युवेत्याह। यो वै पूर्ववयसी। स सभेयो युवा। तस्माद्युवा पुमान्प्रियो भावुकः। आऽस्य यजमानस्य वीरो जायतामित्याह। आ ह वै तत्र यजमानस्य वीरो जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षत्वित्याह। निकामेनिकामे ह वै तत्र पर्जन्यो वर्षति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तामित्याह। फलिन्यो ह वै तत्रौषधयः पच्यन्ते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। योगक्षेमो नः कल्पतामित्याह। कल्पते ह वै तत्र प्रजाभ्यो योगक्षेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते॥४९॥

अनुद्वानित्याह जायते वर्षति सप्त च॥ [१३]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्नश्वमेधमधत्त। तं देवा अब्रुवन्। एष वाव यज्ञः। यदश्वमेधः। अप्येव नोऽत्रास्त्विति। तेभ्य एतानन्नहोमान्प्रायच्छत्। तानजुहोत्। तैर्वै स देवानप्रीणात्। यदन्नहोमां जुहोति॥५०॥

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति। आज्येन जुहोति। अग्नेर्वा एतद्रूपम्। यदाज्यम्। यदाज्येन जुहोति। अग्निमेव तत्प्रीणाति। मधुना जुहोति। महत्यै वा एतद्देवतायै रूपम्। यन्मधु। यन्मधुना जुहोति॥५१॥

म॒ह॒तीमे॒व तद्दे॒वतां॑ प्रीणाति। त॒ण्डु॒लैर्जु॑होति। वसू॑नां॒ वा ए॒तद्रू॒पम्। यत्त॑ण्डु॒लाः। यत्त॑ण्डु॒लैर्जु॒होति॑। वसू॑ने॒व तत्प्री॑णाति। पृथु॑कैर्जुहोति। रु॒द्राणां॒ वा ए॒तद्रू॒पम्। यत्पृथु॑काः। यत्पृथु॑कैर्जु॒होति॑॥५२॥

रु॒द्राने॒व तत्प्री॑णाति। ला॒जैर्जु॑होति। आ॒दि॒त्यानां॒ वा ए॒तद्रू॒पम्। यल्ला॒जाः। यल्ला॒जैर्जु॒होति॑। आ॒दि॒त्याने॒व तत्प्री॑णाति। क॒रम्बै॑र्जुहोति। विश्वे॑षां॒ वा ए॒तद्दे॒वानाꣳ रू॒पम्। यत्क॒रम्बाः॑। यत्क॒रम्बै॑र्जु॒होति॑॥५३॥

विश्वा॑ने॒व तद्दे॒वान्प्री॑णाति। धा॒नाभि॑र्जुहोति। नक्ष॑त्राणां॒ वा ए॒तद्रू॒पम्। यद्धा॒नाः। यद्धा॒नाभि॑र्जु॒होति॑। नक्ष॑त्राण्ये॒व तत्प्री॑णाति। सक्तु॑भिर्जुहोति। प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तद्रू॒पम्। यथ्सक्त॑वः। यथ्सक्तु॑भिर्जु॒होति॑॥५४॥

प्र॒जा॑पतिमे॒व तत्प्री॑णाति। म॒सूस्यै॑र्जुहोति। सर्वा॑सां॒ वा ए॒तद्दे॒वता॑नाꣳ रू॒पम्। यन्म॒सूस्या॑नि। यन्म॒सूस्यै॑र्जु॒होति॑। सर्वा॑ ए॒व तद्दे॒वताः॑ प्रीणाति। प्रि॒य॒ङ्गु॒त॒ण्डु॒लैर्जु॑होति। प्रि॒याङ्गा॑ ह॒ वै नामै॒ते। ए॒तैर्वै दे॒वा अश्व॒स्याङ्गा॑नि॒ सम॑दधुः। यत्प्रि॑यङ्गुतण्डु॒लैर्जु॒होति॑। अश्व॑स्यै॒वाङ्गा॑नि॒ सन्द॑धाति। दशान्ना॑नि जुहोति। दशा॑क्षरा वि॒राट्। वि॒राट्कृ॒थ्स्नस्या॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्यै॥५५॥

जु॒होति॒ मधु॑ना जु॒होति॒ पृथु॑कैर्जु॒होति॑ क॒रम्बै॑र्जु॒होति॒ सक्तु॑भिर्जु॒होति॑ प्रियङ्गुतण्डु॒लैर्जु॒होति॑ च॒त्वारि॑ च (अ॒न्नहो॒माना॒ऽऽज्ये॑ना॒ग्नेर्मधु॑ना तण्डु॒लैः पृथु॑कैर्ला॒जैः क॒रम्बै॑र्धा॒नाभिः॒ सक्तु॑भिर्म॒सूस्यैः॑ प्रियङ्गुतण्डु॒लैर्द॒शान्ना॑नि॒ द्वाद॑श।)॥ [१४]

प्र॒जाप॑तिरश्वमे॒धम॑सृजत। तꣳ सृष्टꣳ रक्षाꣳ॑स्यजिघाꣳसन्। स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्न॒क्तꣳ होमा॑नपश्यत्। तान॑जुहोत्। तैर्वै स य॒ज्ञाद्रक्षाꣳ॒स्यपा॑हन्। यन्न॑क्तꣳ होमां जु॒होति॑। य॒ज्ञादे॒व तैर्यज॑मानो॒ रक्षाꣳ॒स्यप॑ हन्ति। आज्ये॑न जुहोति। वज्रो॒ वा आज्यम्॑। वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञाद्रक्षाꣳ॒स्यप॑ हन्ति॥५६॥

आज्य॑स्य प्रति॒पद॑ं करोति। प्रा॒णो वा आज्यम्॑। मु॒ख॒त ए॒वास्य॑ प्रा॒णं द॑धाति। अ॒न्न॒हो॒माञ्जु॑होति। शरी॑रवदे॒वाव॑ रुन्धे। व्य॒त्यास॑ं जुहोति। उ॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै। नक्तं॑ जुहोति। रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै। आज्ये॑नान्त॒तो जु॑होति॥५७॥

प्रा॒णो वा आज्यम्॑। उ॒भ॒यत॑ ए॒वास्य॑ प्रा॒णं द॑धाति। पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्च। एक॑स्मै॒ स्वाहेत्या॑ह। अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठति। द्वाभ्या॒ꣳ स्वाहेत्या॑ह। अ॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठति। उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयोः॒ प्रति॑ तिष्ठति। अ॒स्मिꣳश्चा॒मुष्मिꣳ॑श्च। श॒ताय॒ स्वाहेत्या॑ह। श॒तायु॒र्वै पुरु॑षः श॒तवी॑र्यः। आयु॑रे॒व वी॒र्य॑मव॑ रुन्धे। स॒हस्रा॑य॒ स्वाहेत्या॑ह। आयु॒र्वै स॒हस्र॑म्॑। आयु॑रे॒वाव॑ रुन्धे। सर्व॑स्मै॒ स्वाहेत्या॑ह। अप॑रिमितमे॒वाव॑ रुन्धे॥५८॥

ए॒व य॒ज्ञाद्रक्षाꣳ॒स्यप॑हन्त्यन्त॒तो जु॑होति श॒ताय॒ स्वाहेत्या॑ह स॒प्त च॑॥ [१५]

प्र॒जाप॑तिं॒ वा ए॒ष ई॑फ्स॒तीत्या॑हुः। यो॑ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑त॒ इति॑। अथो॑ आहुः। सर्वा॑णि भू॒तानीति॑। एक॑स्मै॒ स्वाहेत्या॑ह। प्र॒जाप॑ति॒र्वा एकः॑। तमे॒वाऽऽप्नो॑ति। एक॑स्मै॒ स्वाहा॒ द्वाभ्या॒ꣳ

स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति। अभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमेति। एकोत्तरं जुहोति॥५९॥

एकवदेव सुवर्गं लोकमेति। सन्ततं जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्त्यै। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमव रुन्धे। सहस्राय स्वाहेत्याह। आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवाव रुन्धे। अयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहेत्याह॥६०॥

त्रय इमे लोकाः। इमानेव लोकानव रुन्धे। अर्बुदाय स्वाहेत्याह। वाग्वा अर्बुदम्। वाचमेवाव रुन्धे। न्यर्बुदाय स्वाहेत्याह। यो वै वाचो भूमा। तन्न्यर्बुदम्। वाच एव भूमानमव रुन्धे। समुद्राय स्वाहेत्याह॥६१॥

समुद्रमेवाऽऽप्नोति। मध्याय स्वाहेत्याह। मध्यमेवाऽऽप्नोति। अन्ताय स्वाहेत्याह। अन्तमेवाऽऽप्नोति। परार्धाय स्वाहेत्याह। परार्धमेवाऽऽप्नोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह। रात्रिर्वा उषाः। अहर्व्युष्टिः। अहोरात्रे एवाव रुन्धे। अथो अहोरात्रयोरेव प्रति तिष्ठति। ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं वा जुहुयात्। अहोरात्रे मोहयेत्। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहेत्यनुदिते जुहोति। उदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहेत्युदिते जुहोति। अहोरात्रयोरव्यतिमोहाय॥६२॥

एकोत्तरं जुहोति प्रयुतांय स्वाहेत्याह समुद्राय स्वाहेत्याहाहुर्व्युष्टिः सप्त च॥ [१६]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्यश्वनामानि जुहोति। उभयोरेवैनं लोकयोर्नामधेयं गमयति। आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहेत्युद्वावाञ्जुहोति। सर्वमेवैनमस्कन्न ५ सुवर्गं लोकं गमयति। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वहोमाञ्जुहोति। पूर्व एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमति क्रामति। पृथिव्यै स्वाहा-ऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह। यथायजुरेवैतत्। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वदीक्षा जुहोति। पूर्व एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमति क्रामति॥६३॥

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्येकवि ५ शिनीं दीक्षां जुहोति। एकवि ५ शतिर्वै देवलोकाः। द्वादश मासाः पञ्चर्तवः। त्रय इमे लोकाः। असावादित्य एकवि ५ शः। एष सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। भुवो देवानां कर्मणेत्यृतुदीक्षा जुहोति। ऋतूनेवास्मै कल्पयति। अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहेति जुहोत्यनन्तरित्यै॥६४॥

अर्वाङ्यज्ञः सङ्क्रामत्वित्याप्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्याप्त्यै। भूतं भव्यं भविष्यदिति पर्याप्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य पर्याप्त्यै। आ मे गृहा भवन्त्वित्याभूर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्याभूत्यै। अग्निना तपोऽन्वभवदित्यनुभूर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्यानुभूत्यै। स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहेति

समस्तानि वैश्वदेवानि जुहोति। समस्तमेव द्विषन्तं भ्रातृव्यमति क्रामति॥६५॥

दद्भ्यः स्वाहा हनूभ्याꣳ स्वाहेत्यङ्गहोमाञ्जुहोति। अङ्गेअङ्गे वै पुरुषस्य पाप्मोपश्लिष्टः। अङ्गादङ्गादेवैनं पाप्मनस्तेन मुञ्चति। अज्येताय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्यश्वरूपाणि जुहोति। रूपैरेवैनꣳ समर्धयति। ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहेत्योषधिहोमाञ्जुहोति। द्वय्यो वा ओषधयः। पुष्पेभ्योऽन्याः फलं गृह्णन्ति। मूलेभ्योऽन्याः। ता एवोभयीरवं रुन्धे॥६६॥

वनस्पतिभ्यः स्वाहेति वनस्पतिहोमाञ्जुहोति। आरण्यस्यान्नाद्यस्यावरुद्ध्यै। मेषस्त्वा पचतेरवत्वित्यपाव्यानि जुहोति। प्राणा वै देवा अपाव्याः। प्राणानेवावं रुन्धे। कूप्याभ्यः स्वाहाऽद्भ्यः स्वाहेत्यपाꣳ होमाञ्जुहोति। अफ्सु वा आपः। अन्नं वा आपः। अद्भ्यो वा अन्नं जायते। यदेवाद्भ्योऽन्नं जायते। तदवं रुन्धे॥६७॥

पूर्वदीक्षा जुहोति पूर्व एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमति क्रामत्यनन्तरित्यै क्रामति रुन्धे जायत एकं च॥——[१७]

अम्भाꣳसि जुहोति। अयं वै लोकोऽम्भाꣳसि। तस्य वसवोऽधिपतयः। अग्निर्ज्योतिः। यदम्भाꣳसि जुहोति। इममेव लोकमवं रुन्धे। वसूनाꣳ सायुज्यं गच्छति। अग्निं ज्योतिरवं रुन्धे। नभाꣳसि जुहोति। अन्तरिक्षं वै नभाꣳसि॥६८॥

तस्य रुद्रा अधिपतयः। वायुर्ज्योतिः। यन्नभाꣳसि जुहोति। अन्तरिक्षमेवावं रुन्धे। रुद्राणाꣳ सायुज्यं गच्छति। वायुं

ज्योतिरव रुन्धे। महाꣳसि जुहोति। असौ वै लोको महाꣳसि। तस्यादित्या अधिपतयः। सूर्यो ज्योतिः॥६९॥

यन्महाꣳसि जुहोति। अमुमेव लोकमव रुन्धे। आदित्यानाꣳ सायुज्यं गच्छति। सूर्यं ज्योतिरव रुन्धे। नमो राज्ञे नमो वरुणायेति यव्यानि जुहोति। अन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै। मयोभूर्वातो अभि वातूस्रा इति गव्यानि जुहोति। पशूनामवरुद्ध्यै। प्राणाय स्वाहा॑ व्यानाय स्वाहेति सन्ततिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्तत्यै॥७०॥

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहेति प्रमुक्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य प्रमुक्त्यै। पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह। यथायजुरेवैतत्। दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहेति शरीरहोमाञ्जुहोति। पितृलोकमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे। कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्त्विति परिधीन् युनक्ति। इमे वै लोकाः परिधयः। इमानेवास्मै लोकान् युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७१॥

यः प्राणतो य आ॑त्मदा इति महिमानौ जुहोति। सुवर्गो वै लोको महः। सुवर्गमेव ताभ्यां॑ लोकं यजमानोऽव रुन्धे। आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामिति समस्तानि ब्रह्मवर्चसानि जुहोति। ब्रह्मवर्चसमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे। जज्ञि बीजमिति जुहोत्यनन्तरित्यै। अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति सन्नतिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य

सन्नंत्यै। भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेति भूताभव्यौ होमौ जुहोति। अयं वै लोको भूतम्॥७२॥

असौ भविष्यत्। अनयोरेव लोकयोः प्रति तिष्ठति। सर्वस्याऽऽप्त्यै। सर्वस्यावरुद्ध्यै। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्यश्वस्तोमीयं जुहोति। सर्वस्याऽऽप्त्यै। सर्वस्य जित्यै। सर्वमेव तेनाऽऽप्नोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन यजते॥७३॥

य उ चैनमेवं वेद। यज्ञꣳ रक्षाꣳस्यजिघाꣳसन्। स एतान्प्रजापतिर्नक्तꣳहोमानपश्यत्। तानजुहोत्। तैर्वै स यज्ञाद्रक्षाꣳस्यपाहन्। यन्नक्तꣳहोमाञ्जुहोति। यज्ञादेव तैर्यजमानो रक्षाꣳस्यपहन्ति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्यन्ततो जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७४॥

वै नभाꣳसि सूर्यो ज्योतिः सन्तत्यै समष्ट्यै भूतं यजते नव च॥ [१८]

एकयूपो वैकादशिनी वा। अन्येषां यज्ञानां यूपा भवन्ति। एकविꣳशिन्यश्वमेधस्य। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। बैल्वो वा खादिरो वा पालाशो वा। अन्येषां यज्ञक्रतूनां यूपा भवन्ति। राज्जुदालु एकविꣳशत्यरत्निरश्वमेधस्य। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। नान्येषां पशूनां तेजन्या अवद्यन्ति। अवद्यन्त्यश्वस्य॥७५॥

पाप्मा वै तेजनी। पाप्मनोऽपहत्यै। प्लक्षशाखायामन्येषां पशूनामवद्यन्ति। वेतसशाखायामश्वस्य। अप्सुयोनिर्वा

अश्वः। अफ्सुजो वेतसः। स्व एवास्य योनावव द्यति। यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुञ्जन्ति। आरोकेष्वारण्यान्धारयन्ति। पशूनां व्यावृत्त्यै। आ ग्राम्यान्पशूल्लँभन्ते। प्रारण्यान्थ्सृजन्ति। पाप्मनोऽपहत्यै॥ ७६॥

अश्वस्य व्यावृत्त्यै त्रीणि च॥ [१९]

राज्ञुदालमग्निष्ठं मिनोति। भ्रूणहत्याया अपहत्यै। पौतुद्रवावभितो भवतः। पुण्यस्य गन्धस्यावरुद्ध्यै। भ्रूणहत्यामेवास्मादपहत्य। पुण्येन गन्धेनोभयतः परि गृह्णाति। षड्वैलवा भवन्ति। ब्रह्मवर्चसस्यावरुद्ध्यै। षड्वादिराः। तेजसोऽवरुद्ध्यै॥ ७७॥

षड्वालाशाः। सोमपीथस्यावरुद्ध्यै। एकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते। एकविꣳशतिर्वै देवलोकाः। द्वादश मासाः पञ्चर्तवः। त्रय इमे लोकाः। असावादित्य एकविꣳशः। एष सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। शतं पशवो भवन्ति॥ ७८॥

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। सर्वं वा अश्वमेध्याप्नोति। अपरिमिता भवन्ति। अपरिमितस्यावरुद्ध्यै। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्माथ्सत्यात्। दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवद्यन्ति। उत्तरतोऽश्वस्येति। वारुणो वा अश्वः॥ ७९॥

एषा वै वरुणस्य दिक्। स्वायामेवास्य दिश्यवद्यति। यदितरेषां पशूनामवद्यति। शतदेवत्यं तेनाव रुन्धे।

चितेऽग्नावधि वेतसे कटेऽश्वं चिनोति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति। पुरस्तात्प्रत्यञ्चं तूपरं चिनोति। पश्चात्प्राचीनं गोमृगम्॥८०॥

प्राणापानावेवास्मिन्थ्सम्यञ्चौ दधाति। अश्वं तूपरं गोमृगमिति सर्वहुत एताञ्जुहोति। एषां लोकानामभिजित्यै। आत्मनाऽभि जुहोति। सात्मानमेवैनꣳ सतनुं करोति। सात्माऽमुष्मिँल्लोके भवति। य एवं वेद। अथो वसोरेव धारां तेनाव रुन्धे। इलु-वदाय स्वाहा बलिवदाय स्वाहेत्याह। संवथ्सरो वा इलुवदः। परिवथ्सरो बलिवदः। संवथ्सरादेव परिवथ्सरादायुरव रुन्धे। आयुरेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वमेधयाजी जरसा विस्रसामुं लोकमेति॥८१॥

तेजसोऽवरुद्ध्यै भवन्त्यश्वौ गोमृगमिलुवदश्चत्वारिं च॥ [२०]

एकविꣳशोऽग्निर्भवति। एकविꣳशः स्तोमः। एक-विꣳशतिर्यूपाः। यथा वा अश्वो वर्षभा वा वृषाणः सꣳस्फुरेरन्। एवमेव तथ्स्तोमाः सꣳस्फुरन्ते। यदेकविꣳशाः। ते यथ्समृच्छेरन्। हन्येतास्य यज्ञः। द्वादश एवाग्निः स्यादित्याहुः। द्वादशः स्तोमः॥८२॥

एकादश यूपाः। यद्द्वादशोऽग्निर्भवति। द्वादश मासाः संवथ्सरः। संवथ्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। यद्दश यूपा भवन्ति। दशाक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमव

रुन्धे। य एकादशः। स्तन एवास्यै सः॥८३॥

दुह एवैनां तेन। तदाहुः। यद्द्वादशौऽग्निः स्याद्द्वादशः स्तोम एकादश यूपाः। यथा स्थूरिणा यायात्। तादृक्तत्। एकविꣳश एवाग्निः स्यादित्याहुः। एकविꣳशः स्तोमः। एकविꣳशतिर्यूपाः। यथा प्रष्टिभिर्याति। तादृगेव तत्॥८४॥

यो वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभो वेद। ककुद्ध राज्ञां भवति। एकविꣳशौऽग्निर्भवति। एकविꣳशः स्तोमः। एकविꣳशतिर्यूपाः। एता वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभः। य एवं वेद। ककुद्ध राज्ञां भवति। यो वा अश्वमेधे त्रीणि शीर्षाणि वेद। शिरो ह राज्ञां भवति। एकविꣳशौऽग्निर्भवति। एकविꣳशः स्तोमः। एकविꣳशतिर्यूपाः। एतानि वा अश्वमेधे त्रीणि शीर्षाणि। य एवं वेद। शिरो ह राज्ञां भवति॥८५॥

द्वादशः स्तोमः स एव तच्छिरो ह राज्ञां भवति षट् च॥ —————————[२१]

देवा वा अश्वमेधे पवमाने। सुवर्गं लोकं न प्राजानन्। तमश्वः प्राजानात्। यदश्वमेधेऽश्वेन मेध्येनोदश्वो बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै। न वै मनुष्यः सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद। अश्वो वै सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद। यदुद्गातोद्गायेत्। यथा क्षेत्रज्ञोऽन्येन पथा प्रतिपादयेत्। तादृक्तत्॥८६॥

उद्गातारमपरुध्य। अश्वमुद्गीथाय वृणीते। यथा क्षेत्रज्ञोऽञ्जसा नयति। एवमेवैनमश्वः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति। पुच्छमन्वा

र॑भन्ते। सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै। हिं क॑रोति। सामै॒वाक॑ः। हिं क॑रोति। उ॒द्गी॒थ ए॒वास्य॒ सः॥८७॥

वड॑बा॒ उप॑ रुन्धन्ति। मि॒थु॒न॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै। अथो॒ यथो॑पगा॒तार॑ उप॒गाय॑न्ति। ता॒दृग॒ेव तत्। उद॑गासी॒दश्वो॒ मेध्य॒ इत्या॑ह। प्रा॒जा॒प॒त्यो वा अश्व॑ः। प्र॒जाप॑तिरुद्गी॒थः। उ॒द्गी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे। अथो॑ ऋग्स्सा॒मयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठति। हिर॑ण्येनो॒पाक॑रोति। ज्योति॒र्वै हिर॑ण्यम्। ज्योति॑रे॒व मु॑ख॒तो द॑धाति। यज॑माने च प्र॒जासु॑ च। अथो॒ हिर॑ण्यज्योतिरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॥८८॥

तथ्स उ॒पाक॑रोति च॒त्वारि॑ च॥ [२२]

पुरु॑षो॒ वै य॒ज्ञः। य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः। यदश्वे॑ प॒शून्नि॑यु॒ञ्जन्ति॑। य॒ज्ञादे॒व तद्य॒ज्ञं प्रयु॑ङ्क्ते। अश्व॑ं तूप॒रं गो॑मृ॒गम्। तान॑ग्नि॒ष्ठ आल॑भते। से॒ना॒मु॒खमे॒व तथ्स॒ꣳश्य॑ति। तस्मा॑द्राजमु॒खं भी॒ष्मं भावु॑कम्। आ॒ग्ने॒यं कृ॒ष्णग्री॑वं पु॒रस्ता॑ल्ल॒लाटे॑। पू॒र्वा॒ग्निमे॒व तं कु॑रुते॥८९॥

तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्निं पु॒रस्ता॑थ्स्थापयन्ति। पौ॒ष्णम॒न्वञ्चम्॑। अन्नं॒ वै पू॒षा। तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्नावा॑हा॒र्यमा ह॑रन्ति। ऐ॒न्द्रा॒पौ॒ष्णमु॒परि॑ष्टात्। ऐ॒न्द्रो वै रा॑ज॒न्योऽन्नं॑ पू॒षा। अ॒न्नाद्ये॑नै॒वैन॑मुभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति। तस्मा॑द्राज॒न्यो॑ऽन्ना॒दो भावु॑कः। आ॒ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ बाहु॒वोः। बा॒हु॒वोरे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते॥९०॥

तस्माँद्राजन्यो बाहुबलीभावुकः। त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ सक्थ्योः। सक्थ्योरेव वीर्यं धत्ते। तस्माँद्राजन्य ऊरुबलीभावुकः। शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे। ब्रह्मवर्चसमेवोपरिष्टाद्धत्ते। अथो कवचे एवैते अभितः पर्यूहते। तस्माँद्राजन्यः सन्नद्धो वीर्यं करोति। धात्रे पृषोदरमधस्ताँत्। प्रतिष्ठामेवैतां कुरुते। अथो इयं वै धाता। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। सौर्यं बलक्षं पुच्छँ। उथ्सेधमेव तं कुरुते। तस्मादुथ्सेधं भये प्रजा अभिसꣳश्रयन्ति॥ ९१॥

कुरुते धत्ते कुरुते पञ्च च॥ [२३]

साङ्ग्रहण्या चतुष्टय्यो यो वै यः पितुश्चत्वारो यथा नित्तं प्रजापतये त्वा यथा प्रोक्षितं विभूराह प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन प्रजापतिर्न किञ्चन सावित्रमा ब्रह्मन्प्रजापतिर्देवेभ्यः प्रजापती रक्षाꣳसि प्रजापतिमीफ्सति विभूरश्वनामान्यम्भाꣳस्येकयूपो राङ्गुदालमेकविꣳशो देवाः पुरुषस्त्रयोविꣳशतिः॥ २३॥

साङ्ग्रहण्या तस्मादश्वमेधयाजी यत्परिमिता यद्यज्ञमुखे यो दीक्षां देवानेव त्रय इमे सितायं प्राणापानावेवास्मिन्तस्माँद्राजन्य एकनवतिः॥ ९१॥

साङ्ग्रहण्या सꣳश्रयन्ति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके अष्टमः प्रपाठकः समाप्तः॥

This PDF was downloaded from http://stotrasamhita.github.io.
GitHub: http://stotrasamhita.github.io | http://github.com/stotrasamhita
Credits: http://stotrasamhita.github.io/about/